

Solidariteit als grondslag

Koen Raes

Hoofdredacteur

Samenleven is niet makkelijk. Het vraagt begrip voor de ander, medemenselijkheid, arbeid, zorgzaamheid, solidariteit. Maar het wordt velen ook niet makkelijk gemaakt. Het moet je maar overkomen om net in die maatschappij te belanden waarin de kloof tussen het mogelijke en het verwerkelijktte en tussen het mogelijke en het wenselijke zienderogen toeneemt. Een maatschappij met enorme mogelijkheden en met enorme onrechtvaardigheden, met heel veel kennis en ook heel veel domheid en onwil. Een maatschappij waarin alle zekerheden als sneeuw voor de zon verdwijnen, maar waar tegelijk zekerheidsprofeten van allerlei slag de mogelijkheden bij voorbaat wensen te koloniseren.

Een van de kenmerken van onze maatschappij is een groeiend schaarstebewustzijn. Nu heeft onze westerse cultuur de 'strijd tegen de schaarste' altijd al centraal gesteld. Zij is een door en door economische cultuur, ook in haar mensopvattingen. In het liberaal bezitsindividualisme vormt de strijd tegen de schaarste de grondslag van een egoïstische mensopvatting, terwijl het marxistisch socialisme de 'opheffing van de schaarste' als de noodzakelijke voorwaarde zag van een communistische maatschappij. Precies die strijd tegen de schaarste heeft het schaarstebewustzijn voortdurend aangewakkerd. Vandaag wordt het schaarstebewustzijn nog versterkt door een economische én ecologische crisis.

Zal dit groeiend schaarstebewustzijn ook leiden tot dalende solidariteit vanuit de idee dat wat de één krijgt per definitie van een ander wordt weggenomen?

Als het van de rechterzijde afhangt, is dat perspectief realistisch. De rechterzijde probeert ons een maatschappij voor te schotelen waarin mensen zich terug 'schuldig' moeten voelen wanneer zij ziek of werkloos worden en waarin iedere vorm van afhankelijkheid van gemeenschappelijke voorzieningen als een persoonlijke mislukking ervaren wordt. Zij probeert ons met een even onverhuld moralisme te vertellen dat criminaliteit slechts het gevolg is van een teveel aan permissiviteit en dat alleen harde repressie orde op zaken kan stellen. Zij probeert ons te vertellen dat vele mensen gewoon 'nutte-

loos' en 'overbodig' zijn geworden omdat haar heilige economie van de winst er niets meer mee kan aanvangen. Zij probeert ons te vertellen dat de democratisering van het onderwijs alleen maar tot vervlakking en nivellering heeft geleid, zoals trouwens alle democratisering in haar ogen. Zij probeert ons wijs te maken dat alleen deregulering water en lucht terug zuiver en voedsel gezonder zal maken. Zij probeert mensen op te zetten tegen elkaar vanuit de waanidee dat het 'ieder voor zich' in de strijd tegen de schaarste beter werkt dan samenwerking en solidariteit in een eindige wereld. De rechtse brainwash schijnt zijn effect niet te missen: het denken wordt aangetast door een vertoog waarin autonomie verward wordt met autarchie en zelfstandigheid met zelfgevoegzaamheid.

De socialistische ideeën daarentegen kregen een flinke deuk. De val en het falen van de planeconomieën, die de apologeten van de economie van de winst zelfzekerder gemaakt hebben in hun nieuwe wereldorde, hebben socialisten met grotere schroom tegen hun eigen idealen en realisaties doen aankijken. Nochtans is er geen reden om aan de waarde van onze beginselen te twijfelen. Wel is het onze overtuiging dat een relevant socialisme vandaag grondig rekening moet houden met het probleem van de eindigheid en dus van de schaarste, en dat het juist daarom solidariteit in het centrum van haar belangstelling en motivering moet stellen. Samenwerken werkt niet alleen, het werkt ook beter.

Algemeen belang

Wij wensen ons dus af te zetten tegen de visie van de rechterzijde.

Sociale zekerheid is een recht, geen gunst. Persoonlijke ontwikkeling naar zelfstandigheid voor iedereen is een socialistische doelstelling. Maar dat betekent niet dat omstandigheden van afhankelijkheid van sociale zekerheidsvoorzieningen de mens daarom minderwaardig zouden maken. Iedereen loopt immers vroeg of laat de kans in dergelijke omstandigheden terecht te komen. Zij maken niet minder deel uit van het mens-zijn dan

toestanden van perfecte gezondheid en materiële zelfstandigheid. Socialisten is het er niet om te doen geweest afhankelijkheden te creëren, maar juist om de mensontvreemde uitbuiting die kan worden gemaakt van mensen die in nood verkeren een radicale halt toe te roepen.

Criminaliteit is uiteraard een probleem, maar het is een volstreekte misvatting te menen dat harde repressie soelaas biedt. Niet de idealen van een humanistische strafrechtpolitiek waren fout, wél de archaische instituties waarin zij werden ingebed. Wij blijven geloven dat er een intrinsieke band is tussen criminaliteitsbeleid en sociaal beleid en dat het moralistisch doorhakken van dit verband alleen maar tot een steeds uitzichtslozer repressie kan leiden.

De democratisering van het onderwijs is inderdaad ten dele mislukt: het is niet gelukt die sociale mobiliteit tot stand te brengen die was verhoopt. Maar dat is voor ons geen reden om tegen een democratisch en democratiserend onderwijs te zijn. Het is integendeel een reden om dit opzet in een geactualiseerd perspectief te hernieuwen.

Een maatschappij waarin grote groepen mensen 'gemist' kunnen worden is niet onze keuze. Wij blijven menen dat het recht op zinvolle arbeid een fundamenteel sociaal recht is, en dat de overheid haar bijdrage moet leveren om het tot stand te brengen waar de economie van de winst te kort schiet. Er is nog zoveel te doen. Er zijn steeds meer dringende en steeds minder vermarktbare noden en behoeften. Er is nood aan het uitbouwen van een sociale economie om die behoeften te bevredigen.

En gelooft men nu echt dat men de nieuwe ecologische uitdagingen of de nieuwe technologische ontwikkelingen kan beantwoorden door minder politiek, minder collectieve voorzieningen, minder staat? Wordt het geen tijd dat men zich weer realiseert dat het individuele recht om het waterkraantje naar believen open en toe te draaien volstrekt betekenisloos zou worden indien men er niet op kon vertrouwen dat er water uit het kraantje stroomt en dat het water ook drinkbaar is?

Omdat collectieve voorzieningen een evidentie zijn geworden, lijken mensen de band niet te meer zien tussen hun persoonlijke vrijheid en de collectieve voorzieningen die er de mogelijkheden voorwaarde toe vormen. Het is tijd dat men zich daar weer bewust van wordt. Maar het wordt ook tijd om die collectieve voorzieningen fundamenteel te herwaarderen en te reorganiseren. Niet alles wat zich vandaag als collectieve voorziening aandient, is dat immers in werkelijkheid. En niet iedere

collectieve voorziening moet persé door de staat worden uitgebaat, zolang de staat maar de uitbatingsvoorwaarden democratisch weet te controleren. Ten slotte is er nood aan nieuwe collectieve voorzieningen die méér open ruimtes in natuur en stad verzekeren, méér ontmoetings- en discussieruimtes en mogelijkheden garanderen voor méér mensen. Er is nood aan een nieuwe opvatting over openbaarheid en openbare dienstverlening.

Herwaardering van de politiek

Wie het heeft over algemeen belang en openbare dienstverlening komt vanzelf bij de politiek terecht; politiek als middel om collectieve doelstellingen waar te maken. Lang niet iedereen echter hanteert die definitie van politiek. Het zou dus goed zijn weer in alle duidelijkheid het onderscheid te maken tussen diegenen die de politiek slechts gebruiken voor het vooruithelpen van hun eigen belangen, die in het verlengde liggen van de economie van de winst of parasiteren op het 'publieke domein', en diegenen die de politiek geherwaardeerd willen zien als een praktijk waarin het algemeen belang voorop staat.

In de discussie over de 'herwaardering van de politiek' is tot nog toe relatief weinig aandacht gegaan naar de inhoud en de doelstellingen van die politiek. Er is geschreven over de 'kloof tussen burger en politiek, de onoverzichtelijkheid van onze bestuurlijke instellingen, de politieke apathie en het wantrouwen tegenover de 'politique politicienne', de uitholling van de parlementaire macht e.d.m. Men keek in de eerste plaats naar de mankementen aan de middelen waarmee politiek bedreven wordt.

Maar net zo belangrijk is natuurlijk de discussie over het object zelf van het politieke handelen, de doelstellingen die eraan ten grondslag (zouden moeten) liggen. Ook hier is er nochtans duidelijk sprake van vervreemding: het is de mensen niet meer duidelijk waartoe politiek uiteindelijk strekt. Het gefragmenteerde wereldbeeld van de mensen en hun individualiserende levensopvattingen, maar ook de technocratisering van het beleid hebben de noties van algemeen belang en van het belang van de algemeenheid doen vervagen. Het zijn echter juist die noties die centraal staan in ieder politiek project, dat meteen een waardengericht project is.

Voor democratische socialisten is dat een fundamenteel probleem. Voor hen is de koppeling van politiek en algemeen belang, van politiek en algemene waardenop-

ties immers steeds wezenlijk geweest. Waar de politiek nog slechts gezien wordt als een strijdperk van particuliere belangen en belangengroepen of als een 'politieke markt', dreigt de betekenis van die politiek verloren te gaan. Waar de 'sfeer van de openbaarheid' wordt herleid tot show-business en waar het politiek debat nog slechts onderhoudend entertainment is, verdwijnt het argument. Waar politieke projecten tot produkten verworden en waar de burger niet als participant maar slechts als consument wordt bejegend, verdwijnt de democratie.

Dialog

Het probleem van de techniciteit van politieke dossiers heeft vele aspecten. Het is onmiskenbaar dat de maatschappelijke werkelijkheid alsmat complexer wordt, maar de politiek draagt daar via haar juridische regelgeving beslist ook zelf toe bij. De techniciteit van een politiek dossier kan ook een alibi vormen om problemen niet meer in termen van waardenopties te stellen en zo de militant en de burger monddood te maken: 'daar begrijpt hij toch niets van'. Bovendien is de techniciteit van een politiek dossier vaak gekoppeld aan het korte termijn-perspectief waarin politieke mandatarissen, kaderleden en militanten vaak aan politiek doen. De beslommingen rondom de dagelijkse politieke agenda overwoekeren al eens het ruimere verband waarin zij maatschappelijk gesitueerd moeten worden.

Er is met andere woorden zowel nood aan verduidelijking van de algemene verbanden waar concrete, technische dossiers in thuishoren, als aan vulgarisering van vertechniseerde politieke dossiers. De profilering op basis van waarden en normen, idealen en projecten is immers essentieel voor een politieke partij. Het is de kern van waaruit zij haar activiteiten uitbouwt. Dat vereist een intensere dialoog tussen politici, kaderleden en militanten aan de ene kant en academici en intellectuelen in het algemeen aan de andere kant. Een dialoog die maatschappelijke problemen en politieke projecten voor een breder publiek moet ontsluiten.

De tijd van de 'evidente' socialistische antwoorden is al lang voorbij. Juist wie trouw blijft aan de emancipatorische, democratische en egalitaire basisintenties van de socialistische beweging zal de bereidheid moeten opbrengen het democratisch-socialistische project grondig te actualiseren. In een context die zich zowel op internationaal als nationaal vlak heeft gewijzigd, zou het een verraad zijn aan die basisintenties niet ook de antwoorden te herformuleren. En dat kan niet zonder een

uitgesproken politiek debat. Dat is geen kwestie van opportunisme of van beginselloosheid. Het is een kwestie van eerlijkheid. Vragen over de financieringsbronnen van de sociale zekerheid, de verdeling van de middelen in de gezondheidszorg, de doelstellingen van het onderwijsstelsel, de ecologische voorwaarden voor een verantwoorde economische activiteit, de opties in het monetaire beleid, het vluchtelingen- en ontwikkelingsbeleid, armoedebestrijding, arbeidsherverdeling en tewerkstelling hebben geen pasklare progressieve antwoorden.

Samenleving en politiek

In dat debat wil *Samenleving en politiek* het voortouw nemen.

Het moet een debat zijn dat op niveau staat en tegelijk politiek relevant is. Dat betekent: een debat met een theoretische onderbouw, maar tegelijk ook met concrete opties. Er wordt gezocht naar oplossingen die kansen op welslagen hebben. Men moet het aandurven compromissen te verdedigen en het haalbare als waardevol perspectief te aanvaarden. Het ene doen zonder het andere is gratuite retoriek die misschien wel kortstondig aanspreekt, maar geen blijk geeft van politieke verantwoordelijkheid.

Ook in een andere zin is het geen vrijblijvend debat. Het is een debat waarin men kleur bekent. Dat is noodzakelijk om op een eerlijke en relevante manier aan het debat te participeren. *Samenleving en politiek* heeft een ondubbelzinnig politiek profiel. Het is een blad dat vanuit democratisch-socialistische optiek politiek nadenkt en over politiek nadenkt. Wij blijven geloven dat solidariteit de grondslag vormt van humane samenlevingen. Wij blijven geloven dat democratische politiek bij uitstek het medium is om die maatschappelijke solidariteit te richten en institutioneel te verankeren. Wij blijven geloven dat politiek een onmisbaar democratisch middel is in de maakbaarheid van de samenleving. En hoewel wij er ons van bewust zijn dat de macht van de politiek niet moet worden overschat, geloven wij in veranderingsgerichtheid terwille van een betere samenleving. Die veranderingsbereidheid willen wij stelen op een breed maatschappelijk draagvlak. Daarom nodigt dit blad iedereen die deze gedachte genegen is, uit om mee te participeren aan de discussie over de samenleving van de toekomst.